

Perusopetus 2020 - kielivarannon pelastus vai kompastuskivi? Anna-Kaisa Mustaparran haastattelu

Elisa Miettinen

Opetusneuvos Anna-Kaisa Mustaparran haastattelussa käsitellään kielitaidon arvostusta Suomessa nyt ja ennen ja niitä haasteita, joita kieltenopetuksella on edessään. Haastattelussa pohditaan myös Perusopetus 2020 –esityksen herättämiä ajatuksia.

Kielitaidon arvostus on hiipunut

Mustaparta pitää Suomen kielikoulutuksen vahvuuksina sen pitkää historiaa ja kattavuutta. Peruskoulu-uudistus toi aikanaan kielet kaikille yhteisiksi oppiaineiksi, mikä oli merkittävä muutos. ”Siihen sisältyi ajatus, että kaikki voivat oppia kieliä”, hän kehuu. ”Me ollaan toisin sanoen jouduttu siihen tilanteeseen, että pitää pystyä opettamaan kaikille kieliä.”

Haasteita puolestaan tuo se, ettei kieliosaamista enää arvosteta yhtä paljon kuin aikaisemmin. ”Ehkä maailma ei ollut niin englannin kielen vallassa kuin se nykyisin on”, Mustaparta tuumii ja toteaa, että kieltenopiskelu oli paljon nykyistä monipuolisempaa 80- ja 90-luvuilla. Hänen mukaansa kielitaito on kaventunut etenkin siitä lähtien, kun lukiosta poistettiin kolmas pakollinen kieli. ”Ehkä heikkoutta on sitten se, että me ei olla osattu reagoida tähän tilanteeseen ja että me ollaan jumiuduttu niihin asemiin, joissa on oltu, kun peruskoulu on käynnistynyt, eikä pystytty tekemään sen jälkeen ratkaisuja, jotka olisivat tuottaneet hyvää osaamista”, hän pohtii. ”Kyllä meille varmaan on aika huomaamatta kehittynyt semmoinen ajattelu, että ei oikeastaan niin kauheasti muita kieliä tarvittaisi, että englanti riittää ja ruotsia pitää.”

Kielten opetuksen taloudelliset esteet vs. kehittäminen

Myös hankala taloudellinen tilanne vaikuttaa kielikoulutuksen asemaan. Mustaparran mielestä vaarana on, että tehdään lyhytnäköisiä päätöksiä. Näitä ovat esimerkiksi yliopistojen kielikeskusten toiminnan karsiminen ja kielten laitosten sisäänoton supistaminen. Hän pelkää, ettei resursseja riitä kielille, jotka meillä nähdään jollain tavalla marginaalisina tai joiden vähentynyt opiskelu ei vielä vaikuta täydellä voimalla työelämäkäytössä. Selkein esimerkki tällaisesta kielestä on saksa.

Perusasteen puolella kielet ovat kärsineet Mustaparta mukaan siitä, että ihmiset usein kuvittelevat peruskoulun olevan raskas, vaikka asiasta ei ole näyttöä. ”Kielet luetaan sinne raskaaseen osastoon ehkä osittain syystäkin”, hän toteaa ja viittaa tutkimustietoon, joka osoittaa, että kielten opetus on edelleen melko

kielioppipainotteista. Mustaparta puhuu viestinnällisen kielenopetuksen puolesta. Hänen mielestään asiassa ei kuitenkaan ole edistytty riittävästi muun muassa siksi, että ainelaitokset päättävät suuressa määrin siitä, mitä opettajan substanssiosaaminen on, eikä opettajankoulutuslaitos pysty vaikuttamaan asiaan paljoakaan. Suomalaisen peruskoulun raskaus ja kielipainotteisuus ovat hänestä silti myyttejä.

Toisaalta kielten opetusta pyritään myös monipuolistamaan, mistä esimerkkinä on perusopetuksen vieraiden kielten kehittämishanke Kielitivoli, joka on osa POP-hankekokonaisuutta. Mustaparta myöntää hankkeen käynnistyessä pelänneensä, että se saa vain aikaan nyppylän tilastoihin, mutta muutaman vuoden jälkeen ”palataan sinne samaan kuoppaan.” ”Ajatus tietenkin olisi, että päästäisiin siihen, että ne muuttuvat normaalksi toiminnaksi.” Mustaparta pitää kuitenkin positiivisena sitä, että monet kunnat ovat hänen mukaansa ottaneet tosissaan oppilaiden välisen tasa-arvon kehittämisen ja pyrkivät teknologian avulla ja opettajia kouluttamalla tuomaan laajemman kielitarjonnan myös pienille kouluille. Tässä hän näkee mahdollisuuden tuottaa pysyvämpiä muutoksia.

Perusopetus 2020 -esitys

Mustaparta katsoo, että tuntijakotyöryhmän esityksessä on kielimyönteisiä elementtejä. ”Siellä on aidosti pyritty raivaamaan tilaa myös muille kielille kuin englannille ja toiselle kotimaiselle.” ”Se on sitten toinen asia, miten sen esityksen käy. Ministeriö pyytää siitä lausuntoja 350 eri taholta”, hän muistuttaa.

Esityksessä linjataan, että kieliryhmä pitää perustaa, jos 10 oppilasta haluaa valita jonkun kielen. ”Sehän alentaa kyllä sitä uusien ryhmien aloittamiskynnystä ihan merkittävästi”, Mustaparta toteaa. Hän uskoo, että ensimmäiseksi kieleksi valitaan nykyistä useammin muuta kuin englantia ja että mahdollisuudet opiskella A2-kieltä paranevat. ”Oppilaat ovat paljon nykyistä tasa-arvoisemmassa tilanteessa.”

Toisaalta pyrkimys lisätä valinnaisuutta kieliopintoihin sisältää myös vaaratekijöitä kielitaitovarannon kehittämisen kannalta. Esityksen mukaan A1-kieleksi pitää tarjota kolmea kieltä, joista yksi on toinen kotimainen, ja B1-kieleksi toista kotimaista ja yhtä vierasta kieltä. Mustaparta pelkää, että valinnat pirstoutuvat niin, ettei harvinaisempiin kieliin synny ryhmiä erityisesti pienissä kunnissa ja kouluissa.

Esityksen ongelmana Mustaparta näkee sen, että siitä huolimatta, että A1- ja B1-kieliä varhaistettiin vuodella, niiden tuntimääriä ei lisätty. Toisen kotimaisen kielen kohdalla hän epäilee, että ”osaaminen ei siitä parane ja asenneongelmat siirtyvät vain alkamaan vuotta aikaisemmin”. Pitkän kielen minimituntimäärä väheni kahdella 14 tuntiin, jolloin väliin tulee vuosia, jolloin sitä on vain yksi tunti. Mustaparta on huolestunut siitä, mitä näistä ”pitkistä, kapeista luiruista” seuraa. Sinänsä kieltenopetuksen siirtäminen alkamaan varhemmin on Mustaparran mielestä hyvä suuntaus. ”Olisi ollut mukavaa, että olisi aloitettu ykköseltä, kun kerran on näyttöä siitä, että kieltenopiskelu pitäisi aloittaa hyvinkin varhain”, hän kuitenkin huomauttaa.

Kielten opetuksen varhentamisesta ja valinnanmahdollisuuksien lisääminen vaikuttavat väistämättä opetuksen järjestämiseen kunnissa. ”Mun mielestä tästä kyllä seuraa, että alakouluihin pitää palkata yksi uusi kieltenopettaja”, Mustaparta toteaa. Alakouluun tarvitaan opettajia, jotka pystyvät opettamaan toista kotimaista ja mahdollisesti myös muita kieliä, jos ryhmiä alkaa syntyä. Hän arvelee, että ”se voi vaikuttaa pitemmällä tähtäimellä niin, että luokanopettajat alkaa nykyistä enemmän erikoistua muihinkin kieliin kuin englantiin”.

”Kieli ja vuorovaikutus”

Mustaparta on ilahtunut esitetyistä oppiainekokonaisuuksista. Hänen mukaansa kielet ovat nykyisessä tuntijaossa kärsineet erityisesti valinnaisainetuntien vähyydestä, koska se on johtanut kilpailuun muiden

valinnaisaineiden kanssa. ”Nyt on kuitenkin tehty selkeästi semmoinen ratkaisu, että kaikilla pitää olla tietty määrä opintoja kaikista näistä blokeista.” Oppilas voi siis –kunkin blokin sisällä valita itselleen saman tuntimäärän puitteissa pakollisten tuntien lisäksi valinnaisia opintoja. Kieliä tämä ratkaisu helpottaa kuitenkin hyvin vähän, koska ainakin A2-kielen tarvittavista lisätunneista osa jouduttaisiin järjestämään ylitunteina tai ottamaan muiden aineiden valinnaistunneista. Kilpailuasetelma poistuisi vain osaksi.

Hän uskoo kuitenkin, että asiasta herää paljon keskustelua, sillä Suomessa on hänen mukaansa tapana jakaa ihmiset esimerkiksi käsillä tekijöihin, kieli-ihmisiin tai matemaattisesti lahjakkaisiin. ”Mä en tiedä, kuinka todellinen tämä jako ylipäänsä on. Mä en oikein siihen jaksa uskoa. Tässä on ajateltu, että semmoista jakoa ei tarvita”, hän sanoo tyytyväisenä.

A2-kielen lukijoiden työtaakka helpottuu, sillä ylimääräisten vuosiviikkotuntien määrä vähenee alakoulussa. Tämä on tärkeää pienille koululaisille, joista ei ole ollut mukavaa mennä kielen tunnille, kun monien luokkakavereiden ei ole tarvinnut olla koulussa. B2-kielen asema ei esityksessä muutu muuten, mutta se helpottuisi myös siinä mielessä, että se tarvitsi vain yhden vuosiviikkotunnin muiden aineiden valinnaistunneista.

Kielikoulutuksen tulevaisuus

Mustaparta näkee tulevaisuudessa paljon parannettavaa kielikoulutuksen osalta. ”Toivoisin, ettei olla ainakaan jumituttu ihan samoihin asemiin kuin nyt”, Mustaparta sanoo. Uudessa tuntijakoesityksessä on hänen mielestään asioita, jotka ovat edelleen ratkaisemattomia. ”Mun mielestä on kaksi kysymystä, joita pitäisi miettiä tosissaan ja etsiä nykyistä parempia ratkaisuja.” Toinen näistä on avoin ja vilpitön keskustelu siitä, millaiset opetusjärjestelyt turvaisivat parhaiten ruotsinkielisen väestön lakisääteiset palvelut, toinen on maahanmuuttajien äidinkielen opetus.

Mustaparta sanoo surevansa sitä, että maahanmuuttajista puhutaan usein rikkautena, mutta ”sitten kun se rikkaus on meillä käsillä, niin me ei käsitetä, että tuossa se on.” Hän pitää positiivisena kehityksenä sitä, että maahanmuuttajien äidinkielen on tarkoitus tulla arvosanaksi todistukseen, mutta toivoo myös, että sillä kielellä pystyisi tulevaisuudessa korvaamaan jonkun muun kielen opintoja. Mustaparta huomauttaa, että meillä on ”kyky olla näkemättä tai sulkea silmät näiltä maahan tulleilta kieliltä”, vaikka ”ne voisivat olla kiinnostavia meillekin”.

”Kauhuskenaario on se, että edelleen kaikki opiskelee käytännössä englantia ja pakollisena ruotsia ja muut kielet siellä jotenkin sinnittelee”, Mustaparta kertoo miettiessään tulevaisuuden kielikoulutuspolitiikkaa. ”Toivoisin, että muille kielille löytyisi ensinnäkin enemmän tilaa ja että me nähtäisiin tämä maailma vähän monivärisempänä myös kielten kautta, koska kielethän eivät ole koskaan pelkkiä kieliä. Ne kuitenkin kantaa meille kulttuuria ja tietoa ja antaa mahdollisuuksia kommunikoida maailman kanssa laajemmin.”

Opetusneuvos Anna-Kaisa Mustaparta on koulutukseltaan venäjän ja englannin opettaja, mutta hän on opettanut myös suomea vieraana kielenä asuessaan Moskovassa. Palattuaan Suomeen hän työskenteli venäjän ja englannin didaktikkona Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella ja oli siellä kehittämässä S2-opettajien koulutusta. Opetushallituksessa Mustaparta on työskennellyt vuodesta 1996 lähtien.

Elisa Miettinen opiskelee englannin kielen aineenopettajaksi Jyväskylän yliopistossa. Hän työskenteli kesäharjoittelijana Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa.

Perusopetus 2020

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr01.pdf?lang=fi>